

УДК 78.03:908(477)

Леся Романюк

ІСТОРИЧНЕ ПІДГРУНТЯ ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКОГО ЖИТТЯ СТАНІСЛАВОВА В КУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ ГАЛИЧИНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ ХХ ст.

У статті здійснено спробу ретроспективного показу основних історичних етапів розвитку Станіславава як одного з найбільших культурно-мистецьких центрів Галичини та визначено його роль у духовному житті регіону. Доведено, що динаміка розвитку міста сприяла поступу суспільного, економічного, політичного та культурного життя, яке становило оригінальну палітру, що характеризувалася поліконфесійністю, полімовністю, поліетнічністю й особливою різнобарвністю досягла в історичний період другої половини ХІХ – першої третини ХХ століть.

Ключові слова: історія, поліетнічність, культурно-мистецькі процеси, музичне життя, товариство.

В українську та світову історію Галичина увійшла як один з найбільш самобутніх регіонів, що був потужним центром національно-політичного та культурно-мистецького життя. Унаслідок свого геополітичного розташування ця земля завжди була частиною Європи й, відповідно, увібрала традиції й особливості, які притаманні європейській культурі. З іншого боку, хоч і був розділ кордоном, українці Західної України завжди відчували близьку спорідненість з наддніпрянськими братами, що вилилося в тісні культурно-мистецькі та громадсько-суспільні зв'язки. Незважаючи на втрату власної державності й приналежність у різний час до Австро-Угорщини та Польщі, Галичина динамічно розвивалася, її суспільне, економічне, політичне та культурне життя становило оригінальну, яскраву й різнобарвну палітру, яка характеризувалася поліконфесійністю, полімовністю, поліетнічністю й особливою різноманітністю досягла в історичний період другої половини ХІХ – першої третини ХХ століть. Цей відрізок часу став цілою епохою в процесі становлення й розвитку української музики та мистецтва загалом, де своїми особливостями виділялися окремі міста як сильні осередки культури. Там співіснували й пересікалися культурно-мистецькі традиції різних етносів. Одним з таких міст був Станіславів (нині – Івано-Франківськ).

У процесі виявлення специфічних особливостей розвитку культури й мистецтва на тлі історико-політичних і суспільно-громадських реалій у Станіславові зокрема й у Галичині загалом вагоме місце посідали історичні та культурологічні праці вітчизняних учених – М.Грушевського, І.Крип'якевича, М.Семчишина, В.Грабовецького, М.Кугутяка, В.Бурдуланюка, Б.Гаврилів, П.Арсенича, Р.Процака та інших, застосування яких відбувалося відповідно до обраного основного історичного методу дослідження.

Зокрема, “Ілюстрована історія України” М.Грушевського [8] є фундаментальним узагальнюючим систематичним курсом історії, який базується на власній періодизації та науковій концепції. За широтою проблемно-тематичного охоплення й кількістю закумульованого в ній фактологічного матеріалу й джерел вона посідає особливе місце в українській історіографії. Окремі частини праці присвячено Галичині, у них з позицій безпосереднього учасника подій автор подає ієрархію політичних, економічних і культурних факторів, що мали прямий і безпосередній вплив на процес українського відродження. Шляхом порівняння “російської” та “австрійської” України М.Грушевський визначає причини різної різниці в культурному поступі обох територій.

Західна Україна була одним з об'єктів дослідження І.Крип'якевича [10; 11], яку український учений розглядає як цілісну багатогранну систему, що зумовлена багатьма чинниками, а саме: політикою, економікою, культурою, поліетнічністю, і визначає роль інтелігенції як детермінанти націотворчого процесу й духовного піднесення українства. Ці джерела являють певну наукову й практичну цікавість, оскільки в них виразно прослідковуються основні тенденції, пов'язані з розширенням наших уявлень щодо історичного підґрунтя функціонування різногалузевих елементів культуротворчого процесу на локально-регіональному рівні.

Усебічне вивчення культурно-мистецького життя Станіславава другої половини ХІХ – першої третини ХХ ст. неможливо здійснити без урахування історичного контексту. Праця М.Кугутяка “Галичина: сторінки історії” [12] є переконливою спробою комплексного дослідження та викладу історії західноукраїнських земель. Однією з важливих граней історичного

дослідження М.Кугутяка, яка викликає особливе зацікавлення відповідно до обраної проблематики, є розгляд польсько-українських взаємин, діяльності політичних партій та організацій, громадсько-просвітницьких і культурно-освітніх об'єднань й установ, що дає можливість чітко окреслити основні еволюційні ряди культуротворчого процесу на західноукраїнських землях, а отже, і в Станіславі, означеного періоду.

Стаття опирається на фактологічний матеріал, вміщений у наукових працях В.Грабовецького, що являють собою інтерес в історіографічному сенсі [7]. В окремих розділах висвітлюється історія культури міста, де автор намагається проаналізувати етапи розвитку освіти, мистецтва, репрезентувати постаті визначних діячів науки й культури, імена яких тісно пов'язані зі Станіславом. Зосереджуючи головну увагу на розгляді функціонування українських товариств “Просвіта”, “Рідна школа”, “Руська бесіда”, “Пласт”, “Сокіл”, “Товариство руських жінок” та інших, В.Грабовецький указує на значення подібних утворень у житті інших національностей, а саме – поляків, вірмен та євреїв, а отже, вважає поліетнічність одним з визначальних факторів культуротворення. Музичне життя міста представлене в історичному контексті у вигляді деяких фактів з діяльності окремих товариств (зокрема, “Станіславівського Бояна”) і творчих особистостей. Різні сторінки культурного розвитку міста й різні періоди висвітлені дещо нерівномірно, однією з причин є те, що джерельна база одних збереглася значно краще, ніж інших.

Деякі яскраві сторінки історії Станіслава виявлені в численних працях краєзнавця П.Арсенича, який здійснює наукові розвідки в різних сферах життя міста. До найцікавіших у контексті обраної нами тематики та історичного періоду належить праця “Станіславів – столиця ЗУНР” [3], яка відкриває перед читачами завісу тривалий час замовчуваної історичної доби визвольних змагань. Автор слушно зауважує, що крім акцій, пов'язаних з політикою, відбувалися численні мистецькі події. До міста приїжджали видатні творчі колективи, такі як капела О.Кошиця, театр Й.Стадника та інші. Активно реформувалося шкільництво, видавнича справа, утворювалися господарські й торговельні кооперативи.

Події, безпосередньо пов'язані з мистецьким життям міста, представлені в короткому нарисі В.Бурдуланюка “Історія культури Прикарпаття” [4], де вміщено показові факти стосовно різних періодів історії галицького краю та Станіслава.

Цінні відомості відповідно до обраної проблематики вміщено у виданні “Альманаху Станіславівської землі”, який є фактичним зібранням матеріалів з історії міста й краю від найдавніших часів до ХХ ст. Альманах побудований у вигляді збірника статей, підготованих безпосередніми учасниками й очевидцями описаних подій, тематика яких об'єднує широке коло питань з різних сфер життєдіяльності Станіслава та Станіславщини. Окремі розділи присвячено мистецьким товариствам й установам, творчим особистостям і визначним подіям мистецько-музичного життя, які сприймаються через призму буття соціально-культурного середовища міста другої половини ХІХ – першої третини ХХ ст. Матеріали, які увійшли до “Альманаху Станіславівської землі”, послужили важливим інформативним джерелом, яке сприяло отриманню та врахуванню відомостей пізнавального характеру.

Важливим компонентом історіографічного аналізу вважаємо врахування поглядів дослідників і світоглядного контексту епохи в цілому, адже процес вивчення проблеми зумовлюється не лише пошуком об'єктивної істини, але й суб'єктивною позицією, поточними потребами ідейної полеміки.

У вищезгаданих джерелах і наукових розвідках вітчизняних дослідників питання розвитку мистецького життя Станіслава в контексті динаміки суспільно-історичних процесів розглядається або тільки спорадично, або зовсім не знаходить висвітлення. Отож, аналізуючи історико-культурні умови розвитку Станіслава на основі джерельної бази та праць науковців, своєю метою визначаємо об'єктивне відтворення мистецьких процесів крізь призму різних сфер культури й спробуємо показати, яким чином вони трансформуються.

Станіслав у другій половині ХІХ – першій третині ХХ століть був одним з найбільших міст Східної Галичини, політичним, економічним і культурним центром зі своєю самобутньою історією й традиціями. Місто було започатковане польським шляхтичем Андрієм Потоцьким і названо на честь його сина, тоді ж, у 1662 р., Станіславу надано магдебурзьке право. Тривалий час місто в межиріччі двох Бистриць виконувало функцію фортеці, а після переходу Галичини в 1772 р. під владу Австро-Угорської корони його оборонна роль була втрачена. Стані-

славів став на чолі одного з 18 округів, з другої половини XIX ст. був одним із 74-х повітових староств, а в міжвоєнний період воєводств Східної Галичини. Тут інтенсивно розвивалася торгівля, промисли, швидко зростала чисельність населення, основну частину якого складали українці, поляки, євреї та вірмени. Так, за статистичними даними станом на 1869 р., у місті проживало 4 221 римо-католик, 2 236 греко-католиків, 55 вірмен, 8 078 євреїв, разом – 14 786 чоловік. Через деякий час, у 1880 р., кількість городян зросла й складала 5 589 осіб римо-католицької віри, 2 793 – греко-католицької, 90 – вірмен, 10 626 – євреїв, що становило 18 626 чоловік [7, с.153]. Як стверджують провідні краєзнавці й історики, динаміка зростання кількості населення була безпосередньо залежна від соціальних, політичних, економічних і міграційних процесів. Кожна народність зробила свій особливий внесок у розбудову міста.

З перших років існування Станіславів розвивався як один з осередків культури Галичини. Тут споруджують неповторні архітектурні ансамблі, формуються освітньо-виховні та мистецькі традиції. Поліетнічність населення міста була тим важливим фактором, який значною мірою впливав на становлення й розвиток його соціокультурного середовища. Окрім фортеці й палацу Потоцьких, однією з перших споруд був польський костюл, при якому ще в 60-х роках XVII ст. була заснована духовна школа. Польські історики йменували її академією, першою вищою школою Покуття, а фактично це була католицька середня школа, у якій вивчали теологію, філософію, риторичку й діалектику. У 1728 р. цей навчальний заклад перетворився на єзуїтський колегіум, який тоді називали “покутськими Афінами”. Навчання велося польською та латинською мовами, проводилася політика покатоличення й колонізації, що було типовим явищем у Західній Україні протягом декількох століть [7, с.103]. Українське населення міста й краю не стояло осторонь цих процесів і у відповідь створювало, переважно при церковних братствах, свої освітньо-виховні заклади. Така школа, зокрема, існувала при церкві Воскресіння, у ній навчалася здебільшого 20–30 учнів із середовища міщанства й селян. Загалом у Станіславові станом на 1740 р. було три українські церкви, які стали справжніми осередками духовності й культури. Крім польської та української громади, свої культурні організації й установи мало єврейське й вірменське населення, яке спорудило свій собор, створило братство, школу й велику бібліотеку. Проте в XIX ст. кількість вірмен значно зменшилася у зв'язку з асиміляцією та несприятливими економічними умовами, які викликали міграційні процеси, що, відповідно, позначилося на інтенсивності їхнього соціально-економічного та культурного життя.

У XIX ст. у Східній Галичині розпочинається період українського національно-культурного відродження, рушійною силою якого стає інтелігенція. Під поняттям “національне відродження” розуміємо усвідомлення свого етносу як нації, як дійсної особи історії і сучасного світу [16, с.28–30]. Бурхливі події 1848 р. у Франції спричинили хвилю буржуазно-демократичних революцій по всій території Європи, яка докотилася до Західної України, де ці процеси переросли в політичний рух [12, с.30]. До активного громадсько-суспільного життя прилучалися всі стани й народності. У Львові 2 травня 1848 р. утворилася Головна Руська Рада, яка, за словами М.Грушевського, була “свого роду українське національне правительство, що мало вияснити і представити центральному правительству політичні й національні потреби Українців” [8, с.495]. Ця організація почала видавництво свого друкованого органу, першої української газети “Нова Зоря”. Станіславів відгукнувся на події у Львові утворенням у травні того ж року окружної Станіславівської Ради, яка значно активізувала українське населення в боротьбі за національні права. У місті було організовано національну гвардію, до якої входили представники українського, польського та єврейського населення, здебільшого інтелігенція. Водночас відбувалися акції непокори, маніфестації, які часом переходили в сутички з поліцією. Однією з перших політичних акцій був “Станіславівський собор”, на якому з полум'яною промовою на захист демократичних свобод й української мови виступив поет і громадський діяч, один з прибічників “Руської Трійці” Антін Могильницький [6, с.43]. Представники Станіславава були активними учасниками Собору руських учених у Львові, який був присвячений розгляду питань щодо проблем розвитку української культури. У період перших виборів до рейхстагу (1848) свою діяльність значно активізували представники польських демократичних кіл Станіславава. Їхнім рупором свободи була газета «Dziennik Stanislawowsky», яка друкувала матеріали, пов'язані з подіями в Європі, і здійснювала пропаганду демократичних ідей. Незважаючи на те, що ці демократичні виступи були придушені австрійським урядом, однією з перших перемог прогресивних сил була відміна кріпосного права.

Загалом у місті на той час існували такі польські періодичні видання: “Kurjer Stanislawowski”, “Omnibus”, “Postep”, “Haslo”, “Gazeta Podkarpatia”, пізніше – “Kronika Stanislawowska”, “Mieszczanin”, “Eho Pokucia” “Glos Stanislawowski”, для дітей – “Swiatelko”. З українських друкувалися “Денниця”, “Господар”, “Промисловець”. Духовенство також мало власну періодику, зокрема, з 1886–1939 рр. виходив місячник “Вісник Станіславівської єпархії”, а з 1895–1901 рр. “Дяківський глас”. Популярністю в певних кіл громадськості користувалися періодичні видання шкільної молоді та студентства, такі як “Бурсак”, “Оса”, деякі часописи були написані від руки, серед них – “Зірка”, “Руська книга” [13, с.523–529]. Незважаючи на спроби з боку окремих прогресивних представників українського й польського визвольного руху примирити обидві нації, урівняти їх у правах, на тлі демократичних тенденцій в Європі, більшість поляків була шовіністично настроєна й прагнула тільки одного – відродження могутності та колишньої територіальної гегемонії Польщі.

Друга половина XIX – початок XX ст. були пов’язані з бурхливим розвитком політичного, економічного й культурно-мистецького життя в Станіславі. Тут існували осередки різних політичних партій та організацій, що було логічним наслідком подій 1848 р. У відповідь на зневажливе ставлення вороже настроєних поляків українське населення прагнуло національної самоідентифікації. У місті сильними були позиції народовців і радикалів, до складу яких входила прогресивна частина інтелігенції. Москвофіли мали менший вплив, але вперто пропагували свої ідеї серед населення міста й краю. Активно діяли українська націоналістична партія святоюрців, українська народно-демократична організація (УНДО) і соціалістична партія. Національно-політичний рух у Станіславі формувався під впливом ідей П.Куліша, О.Кониського, В.Антоновича, М. Драгоманова.

Означений історичний період у Галичині в цілому й у Станіславі зокрема характеризується виникненням численних українських громадсько-просвітницьких і мистецьких товариств, найбільш впливовою та діяльною серед них була “Просвіта”, філії й читальні якої відкривали народні доми, бібліотеки, організували курси, театральні гуртки, хорові й оркестрові колективи, проводили лекції, концерти, вистави, фестини, що сприяло залученню різних верств населення до просвітянської та мистецької діяльності. Функціонування аматорських колективів “Просвіти” спричинило пожвавлення музичного життя Станіслава й усього Галицького краю, позначилося на зростанні рівня розвитку культури та музичного мистецтва загалом і стало наймасовішою формою роботи філій і читалень Товариства.

У розвитку культурно-мистецького життя Станіслава другої половини XIX – першої третини XX ст., крім товариства “Просвіта”, значну роль відігравала “Рідна школа” [15]. Незважаючи на несприятливі соціально-політичні умови, освітянський рух Станіслава початку XX ст. виявляв динаміку зростання й у цьому не поступався іншим провідним культурним центрам Галичини та розвивався відповідно до існуючих тенденцій. Українське громадянство виступало за створення й заснування власних приватних шкіл у місцевостях, де не було таких шкіл державних. Мережа навчальних закладів, започаткованих “Рідною школою” у Станіславі, була дуже різноманітною [17]. Вона включала дошкільні заклади, народні та фахово-доповнюючі школи, гімназії, учительські семінарії, у системі освіти й виховання яких одне з провідних місць належало музичному мистецтву.

Поряд із “Просвітою” і “Рідною школою” у Станіславі активну культурно-просвітницьку й мистецьку діяльність розгорнули інші товариства. Серед них виділяється товариство “Руська (Українська) бесіда”. Товариство було одним із виховних центрів, навколо якого гуртувалася українська молодь, що відвідувала читальню, проводила тут свої зібрання. У “Народному домі” відбувалися концерти, бали, вечорниці, літературні вечори, свята календарно-обрядового циклу.

Духовно-фізичним вихованням української молоді займалися також товариства “Січ”, “Сокіл”, пізніше були засновані “Луг”, “Пласт”, “Каменярі”, “Станіславівський Боян”, товариство “Український народний театр ім. І.Тобілевича” та інші. Активне українське жіноцтво Станіслава утворило власну організацію “Товариство руських жінок”, яке фактично було одним із перших подібних утворень у Галичині й залишило помітний слід у культурно-мистецькій та освітній сферах. За даними, які наводять історики та краєзнавці, перед Першою світовою війною в місті було більше 30 товариств і різноманітних спілок.

Поряд з українськими діяли єврейські осередки. Так, у 1880 р. були створені сіоністська організація, єврейська партія Бунду, молодь згуртувалася в дружину “Менора”, були утворені рабинський комітет й організація “Бар-Кохба”, а також корпорація Гаскала Бар-Кохба Гатегій Маккабі. Непересічним явищем в історії театрального мистецтва була діяльність юдейського театру ім. А.Гольдфадена. У першій третині ХХ ст. також виділяється культурно-освітнє товариство “Фрогсін”, яке активізувало культурно-мистецьке життя міста проведенням численних акцій – концертів, вистав, вечорів [14]. Єврейський письменник Арієх бен Гершон здійснював керівництво єврейськими школами т. зв. Хедеру й Ешиботу.

Польське населення також мало низку товариств та організацій, а саме: Музичне товариство ім. С.Монюшка, “Театр ім. О.Фредра”, Товариство польських правників, філію польського Товариства педагогічного, учительський гурток, філію Товариства польських лікарів, міщанське товариство “Gwiazda”, спортивне товариство “Сокіл”. На початку ХХ ст. виник польський Союз незалежної молоді “Заграва”, “Союз науково-літературний”, академічне товариство “Молода Польща”, таємне Товариство польської армії (стрілецькі дружини) [1, с.15–17]. Українські, польські та єврейські товариства й організації залучали до своєї роботи широкі верстви населення Станіславава. Високий рівень міжкультурних зв’язків зумовив можливість здійснення пропаганди національної культури, не обмежуючись при цьому її рамками, а встановлюючи напрями для ознайомлення громадськості з надбаннями інших народів.

З другої половини ХІХ ст. поляки починають активно розвивати шкільництво. У 1870 р. у місті було створено окружну шкільну раду, яка контролювала школи й дошкільні заклади. Здавна в Станіславові діяла класична польсько-німецька гімназія, яка була організована в 1778 р. на базі єзуїтського колегіуму й мала міцні освітньо-виховні традиції та наукові кадри високого рівня. З нею пов’язані імена відомих її вихованців, видатних діячів науки й культури, таких як польський письменник, попередник польського романтизму Францішек Карпінський, перекладач, історик, археолог, директор львівської бібліотеки “Оссолінеум” Август Бельовський, поет і байкар Станіслав Яхович, греко-католицький кардинал Михайло Левицький, історик і фольклорист вірменського походження Садок Баронч. У цій польсько-німецькій гімназії здобував освіту філолог, автор польсько-латинського словника Антоній Беліковський, письменник Владислав Віслоцький, поет Мечислав Романовський, письменник, учений і громадський діяч Іван Вагилевич, письменник Антін Могильницький, письменник, визначний педагог і громадський діяч Василь Ільницький, учений і педагог Юліан Целевич, композитор і музиколог Порфирій Бажанський та ін. [2, с.68–69]. Ще в 1787 р. у Станіславові було створено першу на Покутті публічну школу для дівчат. У 1871 р. зусиллями Товариства людової школи й активних його діячів К.Фібіха та Б.Барановського було відкрито ще одну середню школу й учительську семінарію. Польська громадськість, за підтримки магістрату Станіславава, з благодійною метою організувала притулки для виховання дівчат і хлопців з бідних верств населення, а також сирітський притулок. У місті та на його околицях були відкриті польські читальні, які стали осередками національної культури й просвіти.

Українські середні навчальні заклади виникли лише на початку ХХ ст., що було пов’язано з рядом політичних причин. До того українці були змушені навчатися в польських або німецько-польських школах такого типу. Через високу плату середня й вища освіта для широких верств населення була малодоступною [4, с.19]. Дежавну гімназію з українською мовою викладання було відкрито тільки на початку ХХ ст., у 1905 р. Водночас існувала низка приватних освітніх закладів, зокрема, дівочий інститут Сестер Василіянок, які утримували також учительську семінарію; діяла реальна й промислова школи, бурса для молоді середніх шкіл при катедрі та братстві Отця Миколая, чоловіча семінарія, інститут для дівчат (“Інститут Марії”). Поряд із загальноосвітніми діяли спеціалізовані музичні заклади (музична школа, а згодом Вищий музичний інститут ім. Лисенка музичного товариства “Боян”). Початкові школи в місті були представлені здебільшого т. зв. нормальними (4-класними) і народними освітніми закладами [9, с.32–103]. Такі типи навчальних закладів зберігалися до 1939 р. Однак, незважаючи на зростаючу мережу освіти в другій половині ХІХ ст., значна частина населення залишалася неграмотною.

Перша третина ХХ ст. не принесла бажаної стабільності на галицькі землі. Період лихоліття, пов’язаний з Першою світовою війною та новим перерозподілом земель на території

Європи, негативно позначився насамперед на економічному й культурно-мистецькому житті. Саме в цей час занепадає товариський рух, послаблюються освітянські позиції. Спроби створення власної державності, доба ЗУНРу втягнули Станіславів до епіцентру визвольних змагань, унаслідок чого місто на деякий час (з 1 січня 1919 р.) стало столицею Української Народної Республіки [3]. Після переходу Галичини в 1919 р. під владу Польщі утиски українського населення відновилися із ще більшою силою, проте прогресивні зерна, засіяні діяльністю громадсько-просвітницьких і мистецьких товариств Західної України, проросли й у тяжку добу польської реакції та покликали до відновлення старих і створення нових форм та напрямів культурно-мистецької діяльності.

Реконструкція історико-політичних і соціально-економічних умов, що мали безпосередній вплив на розвиток культурно-мистецького життя Станіслава за визначений період, зумовила низку висновків. Зміна ціннісних орієнтирів, пов'язана з “весною народів” в Європі, знайшла свій відгомін у західноукраїнських землях, що вилилося в поступ демократично-ліберального руху, новітніх літературних течіях, біля витоків яких у Галичині стояла “Руська Трійця”. Національний духовний Ренесанс відбувався різними шляхами – від літературної ниви до створення політичних партій і організацій, що привело до зародження ідеї крайової автономії та протидії польським шовіністам у намаганні відродити польську державу та перетворити Галичину на її провінцію. Як і в інших містах Західної України у Станіславі організовується окружна Руська Рада, а згодом ряд українських, польських та єврейських політичних партій, започатковується низка економічних установ. Незважаючи на складність і неоднозначність історико-політичних умов, у яких існувало місто в другій половині XIX – першій третині XX ст., відбувається духовне піднесення, наслідком якого стає прогресивний прорив у різних сферах культури, вагомою підсистемою якої було музичне життя. Вивчення літопису Станіслава переконає, що місто має великий історичний досвід і багате власними оригінальними традиціями. Будучи органічною часткою Галичини, воно, з одного боку, увібрало основні риси та якості, притаманні галицьким містам, з іншого, – позначене індивідуальністю та можливістю самому впливати на процеси й творити власну, неповторну сторінку історії.

1. Аркуша О. Михайло Грушевський – вчений і організатор науки / О. Аркуша, М. Мудрий // Михайло Грушевський і Західна Україна. – Львів : Світ, 1995. – С. 15–17.
2. Арсенич П. Найстаріший навчальний заклад Івано-Франківська / Петро Арсенич // Тези обласної науково-практичної конференції, присвяченої 325-річчю заснування міста Івано-Франківська. – Івано-Франківськ, 1987. – С. 68–69.
3. Арсенич П. Станіславів – столиця ЗУНР / П. Арсенич. – Івано-Франківськ : Плай, 1993. – 53 с.
4. Бурдуланюк В. Історія культури Прикарпаття / В. Бурдуланюк. – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 1997. – 94 с.
5. Бурдуланюк В. Пам'ятки культури Івано-Франківщини / В. Бурдуланюк. – Івано-Франківськ : Плай, 1998. – С. 51–54.
6. Гаврилів Б. Літопис Івано-Франківська (Станіслава) / Б. Гаврилів, П. Арсенич, Р. Процак. – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 1998. – 134 с.
7. Грабовецький В. Історія Івано-Франківська / Володимир Грабовецький. – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 1999. – 303 с.
8. Грушевський М. Ілюстрована Історія України / Михайло Грушевський. – Нью-Йорк : Вид-во Шкільної ради. – 558 с.
9. Ісаїв П. Історія міста Станіслава / П. Ісаїв // Альманах Станіславівської землі : зб. матеріалів до іст. Станіслава і Станіславщини. – Нью-Йорк ; Торонто ; Мюнхен : Укrapринт, 1985. – Т. 1. – С. 32–103.
10. Крип'якевич І. П. Західна Україна / І. П. Крип'якевич // Історія України. – Львів : Світ, 1990. – С. 280–294.
11. Крип'якевич І. П. Історія української культури / І. П. Крип'якевич. – Львів : Світ, 1990. – 519 с.
12. Кугутяк М. Галичина: сторінки історії / Микола Кугутяк. – Івано-Франківськ, 1993. – 200 с.
13. Ставничий І. Українська преса у Станіславі / Іван Ставничий // Альманах Станіславівської землі : зб. матеріалів до іст. Станіслава і Станіславщини. – Нью-Йорк ; Торонто ; Мюнхен : Укrapринт, 1985. – Т. 1. – С. 523–529.
14. Переписка з організаціями, союзами і товариствами про видачу дозволів на проведення вечорів художньої самодіяльності і інших міроприємств // ДАІФО, ф. 6, оп. 1, спр. 590, 116 с.

15. Переписка зі Станіславівським повітовим староством про утвердження статуту, реєстрацію кружків українського товариства “Рідна школа” в селах Станіславівського повіту // ДАІФО, ф. 2, оп. 3, спр. 188, 416 арк.
16. Яртись А. Михайло Грушевський і національно-культурний рух у Галичині (кінець XIX – початок XX ст.) / А. Яртись // Михайло Грушевський і Західна Україна. – Львів : Світ, 1995. – С. 28–30.
17. Ясінчук Л. 50 літ Рідної школи 1881–1931 / Л. Ясінчук. – Львів : Діло, 1931. – С. 14–194.

В статті предпринята попытка ретроспективного показу основних исторических этапов развития Станиславова как одного из наибольших культурных центров Галичины и обозначена его роль в духовной жизни региона. Доведено, что динамика поступи города содействовала развитию общественной, экономической, политической и культурной жизни, которая являлась оригинальной палитрой, характеризующейся поликонфессиональностью, полиязычием, полиэтничностью и особенной красочности достигла в исторический период второй половины XIX – первой трети XX столетий.

Ключевые слова: *история, полиэтничность, культурно-художественные процессы, музыкальная жизнь, общество.*

In the article the main historical periods of development of Stanislaviv as one of the largest cultural centers of Halychyna are depicted and its place in the spiritual life of the region is defined. The author proves that the social, economical, political and cultural life of the city could be characterized as multiconfessional, multilingual and multiethnic and the highest level of variety it reached at the second half of the 19th – the first third of the 20th century.

Key words: *history, multiethnicity, cultural processes, musical life, society.*

УДК 82-6:78.071

Яким Горак

ЛИСТИ ВОЛОДИМИРА САДОВСЬКОГО ДО ІВАНА БЕЛЕЯ

Уперше публікується 6 листів Володимира Садовського до редактора газети “Діло” Івана Белея, що збереглися у фонді Івана Белея у відділі рукописів і текстології Інституту літератури ім. Т.Шевченка НАНУ. Написані у Відні впродовж першого півріччя 1899 р., листи відображають спільну працю діячів над текстом статті В.Садовського “З нагоди новин на поли нашої церковної музики” у процесі підготовки її до публікації.

Ключові слова: *Володимир Садовський, Іван Белей, Філарет Колесса, “Діло”, “Перша Служба Божя”, Відень, листи, “З нагоди новин на поли нашої церковної музики”.*

У фонді українського публіциста, редактора, видавця, літературознавця й культурно-громадського діяча Івана Михайловича Белея (1856, м. Войнилів, тепер Калуського району Івано-Франківської області – 20.10.1921, м. Львів), що зберігається у відділі рукописів і текстології Інституту літератури імені Т.Шевченка НАНУ, знаходяться 7 листів Володимира (Домета) Івановича Садовського (18.08.1865, с. Довжанка Тернопільського району Тернопільської обл. – 10.12.1940, м. Львів). Шість з них в описах фонду зазначаються як листи до редакції газети “Діло”, хоч у них автор звертається безпосередньо до І.Белея, відомого своєю багатолітньою (1883–1901) працею редактора цього часопису.

Взаємини між І.Белеєм і В.Садовським не вивчалися спеціально, але для дослідника історії української музики в Галичині кінця XIX – початку XX ст. цінність цих листів вимірюється не в контексті їх взаємин. Ці документи стосуються дискусії, яка відбулася 1899 року в процесі обговорення “Першої Служби Божої на чотири голоси мішаного хору”, виданої у Львові Філаретом Колессою та лейпцизького видання “Партитура. Пісні церковні. Квартети на голоси мішані. Уложивъ і видавъ Семень Дорундякъ”. Проблематика цієї дискусії фрагментарно в різних контекстах й аспектах висвітлювалася нами в кількох публікаціях [3; 4; 5; 7]. Пропоновані листи істотно доповнюють її новими деталями, розставляють неочікувані акценти щодо історії написання й процесу публікації статті В.Садовського “З нагоди новин на поли нашої церковної музики” [17] – центрального, найбільш ґрунтовного й розлогого матеріалу цієї дискусії.

Стаття В.Садовського була реалізацією прохання І.Белея написати матеріал на музичну тематику для публікації в “Ділі”. “Скажу Вамъ правду: якось не складало ся, а хоть и було про що писати, не було товчка, – читаємо в листі від 13 січня 1899 р. – Теперъ же послідними ча-